

materialov, oblike, estetike.

Izrabo tega sestava na področju arhitekture v prostoru in času za človeka imenujemo kultura.

Človek pa je (po velikosti) majhen in si želi arhitekturo sebi po meri. Velik, sodobni človek mora najti vmesno pot: staro z novim, strogo funkcionalno z domačnim, nove materiale in izvedbe mora povezati z znanimi in značilnimi za prostor, za človeka.

OPOMBE

- ¹ Košir, F. Arhitekturna teorija... Zbornik LSA. Ljubljana 1987
- ² Mandato, D. I TRULI SDI PUGLIA ED ISTRIA. Roma 1932
- ³ Allen, E. STONE SHELTERS, MIT Press. Cambridge USA
- ⁴ Werner, P. Trulis, Charivari. Miesbach 1987
- ⁵ Juvanec, B. Kozolec in koren iz pet, Sinteza 72. Ljubljana 1985
- ⁶ Klaar, A. PLANZEHNUNGEN ALTER BAUERNHOEFE, OK. Wien 1991

ETNOLOGIJA

Opis raziskovanja na področju spomeniškega varstva

VITO HAZLER

Po zakonu o varstvu naravne in kulturne dediščine (Uradni list SRS št.1/81) so skrb za področje nepremične dediščine prevzele strokovne organizacije s skupnim imenom zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine. V Sloveniji obstaja poleg osrednjega republiškega zavoda še sedem regionalnih zavodov in nekateri med njimi imajo splošnemu strokovnemu imenu dodane še pridevnike kot so 'ljubljski', 'regionalni' ali 'medobčinski'.

Ustanoviteljice zavodov so bile (so še) občine, ki so jih v dobršni meri financirale (sedaj je delež njihovega financiranja simboličen). Glavni in najpomembnejši finansier zavodov je bila v preteklosti Kulturna skupnost Slovenije. Njene naloge je v zadnjih dveh letih v celoti prevzelo Ministrstvo za kulturo.

Ustanoviteljstvo in odvisnost od finansierjev je v marsičem oviralo zavode, da so se bolj kot bi bilo to potrebno, posvečali 'dnevni politiki' varstva in manj kontinuiranemu raziskovalnemu delu, ki je tudi v teh aplikativnih strokovnih dejavnostih še kako potrebno. Primanjkuje celovitih topografskih raziskav stavbne dediščine. V primerih, ko se takšne raziskave le opravljajo, se delo zaključí na stopnji, ki je potrebna za predložitev gradiva za 'razglašanje' spomenikov in za razne prostorske

dokumente. S tem nastaja velika škoda, saj dragoceno gradivo, ki so ga s trudom zbirali strokovni delavci zavodov, ne pride v javnost v obliki tiskanih topografij.

Kljub takšnemu neugodnemu stanju, ki je navsezadnje tudi posledica dejstva, da zavodi nimajo statusa raziskovalne inštitucije, pa se na zavodih le opravljajo določene naloge, ki imajo raziskovalni značaj. Vendar je treba poudariti, da so takšna prizadevanja dostikrat rezultat prizadevanj posameznikov in ne toliko načrtno delovne usmeritve zavodov.

Znano je, da so zavodi po kadrovski zasedbi izrazito polidisciplinarno zasnovane strokovne organizacije, kjer so poleg umetnostnih zgodovinarjev, arheologov, arhitektov, zgodovinarjev, biologov, geografov, krajinarjev zastopani tudi etnologi. Glede na tradicionalno delitev dela 'po zvrsteh spomenikov' je delo etnologov omejeno zlasti na področje varstva tako imenovane etnološke dediščine, ki obsega področje kmečke kulture oziroma ljudskega stavbarstva. Vendar pa kljub tej tradicionalni delitvi dela, ki se le deloma ujema s področjem delovanja matične etnološke vede, tudi med etnologi-konservatorji pripravljajo raziskovalne naloge.

Poleg topografskih raziskav stavbne dediščine so se pojavile tudi etnološke raziskave načina življenja prebivalcev v spomeniško zavarovanih stavbah, delih naselij ali naselbinskih celotah. Vse bolj so namreč potrebni podatki, ki usmerjajo načrtovalce v kvalitetnejše prenovitvene posege. Zaradi teh ugotovitev, ki jih vse bolj sprejemajo tudi predstavniki drugih strok v spomeniški službi, so takšne in podobne raziskave etnologov izrednega pomena in bi jih veljalo v prihodnosti še stopnjevat.

Iz zbranih podatkov, ki so jih posredovali zaposleni etnologi z vseh regionalnih in osrednjega republiškega zavoda, je bilo možno raziskovalno delo etnologov konservatorjev razporediti v tri osnovne skupine:

- A. Raziskovalno delo, ki je vodeno in podprto s strani zavoda.
- B. Raziskovalno delo, ki ga etnologi konservatorji opravljajo samoiniciativno, samostojno ali v povezavi z zunanjimi nosilci raziskav ter svoje izsledke publicirajo v strokovni literaturi.
- C. Poglobljene strokovne študije vezane na večje strokovne naloge, ki so sestavni del rednega zavodovega dela.

Glede na to, da se je teh nalog v zadnjih petnajstih letih nabralo že precejšnje število, bomo našteteli le najpomembnejše;

A.

A.1. Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran:

- Konservatorski programi za obnovo etnoloških spomenikov (nosilki: etnologinja, mag. Mojca Ravnik /ko je bila še zaposlena na zavodu/ in Eda Benčič-Mohar);

(naloga je sestavni del široko zasnovanega projekta Specifičnosti istrske kulturne dediščine, koordinator dr. Duša Krnel-Umek);

A.2. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor:

- Raziskava in postavitve razstave Pohorska arhitektura (nosilka: etnologinja Jelka Skalicky);

A.3. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto:

- Raziskava načina življenja prebivalcev Brega v Novem mestu (nosilka: etnologinja Marinka Dražumerič),
- Ljudsko stavbarstvo v občini Novo mesto (nosilka: etnologinja Marinka Dražumerič);

A.4. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Nova Gorica:

- Sodelovanje pri projektu korpus slovenske arhitekture, katerega nosilka je Fakulteta za arhitekturo (dr. Peter Fister), (sodelavca: etnologinja Eda Belingar, umetnostni zgodovinar Bojan Klemenčič),
- Sodelovanje pri projektu Prenova vasi Goče, katerega nosilka je bila Fakulteta za arhitekturo (dr. Peter Fister), (sodelavca: etnologinja Eda Belingar, umetnostni zgodovinar Bojan Klemenčič);

A.5. Zavod Republike Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine :

- Projekt Raziskave za razvoj modelov muzejev na prostem in ekomuzeja kot najbolj vidnega elementa regionalne in nacionalne identitete; projekt poteka v sodelovanju z regionalnimi zavodi (ena izmed nosilk naloge je etnologinja Zvezda Koželj).

B.

B.1. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Celje: v soglasju z vodstvom zavoda etnolog vodi oziroma sodeluje pri dveh raziskovalnih nalogah:

- Etnološka stavbna dediščina v občini Trbovlje (nosilec: etnolog Vito Hazler, naloga je v zaključni fazi),
- Gradnja v vaškem prostoru celjskih arhitekturnih regij (sodelavec: etnolog Vito Hazler);

B.2. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto:

- Pravoslavni Srbi v Beli krajini (nosilka: etnologinja Marinka Dražumerič),
- Izselenstvo iz Bele krajine do druge svetovne vojne (nosilka: etnologinja Narinka Dražumerič),
- Gospodarsko življenje med 1. svetovno vojno (nosilka: etnologinja Marinka Dražumerič).

C.

C.1. Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran:

- Krajinski park Strunjan (sodelavka: etnologinja mag. Mojca Ravnik),

- Sečoveljske soline (sodelavki: etnologinji mag. Mojca Ravnik, Eda Benčič-Mohar);

C.2. Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine:

- Konservatorski program za prenovo Železnikov (sodelavka: etnologinja Ada Bar-Janša),
- Konservatorski program za prenovo Stare ceste na Vrhniki (sodelavka: etnologinja Ada Bar-Janša),
- Spomeniškovarstvena izhodišča za Krajinske zasnove za območje Podratitovca (sodelavka: etnologinja Ada Bar-Janša),
- Strokovno gradivo za razglasitev območja Krakovega (sodelavec: etnolog Boris Mravljje);

C.3. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Kranj:

- Strokovne osnove za PUP Bohinj (sodelavec: etnolog Vlado Knific),
- Strokovne osnove za PUP Triglavski narodni park (sodelavec: etnolog Vlado Knific),
- Prenova delavske kolonije Kasarna na Jesenicah (sodelavec: etnolog Vlado Knific),
- Projekt muzej na prostem (nosilec: etnolog Silvester Gaberšček);

C.4. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Celje:

- Naravna in kulturna dediščina Logarske doline (sodelavec: etnolog Vito Hazler),
- Spomeniškovarstvena izhodišča za prenovo Šoštanja (sodelavec: etnolog Vito Hazler);

C.5. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Nova Gorica:

- Spomeniškovarstvena izhodišča za izdelavo PUP-ov za občine Sežana, Ilirska Bistrica, Tolmin in Nova Gorica (sodelavca: etnologinja Eda Belingar, umetnostni zgodovinar Bojan Klemenčič),
- Spomeniškovarstvena izhodišča za prenovo Štanjela, Vipavskega Križa in Šmartnega v Brdih (sodelavec: umetnostni zgodovinar Bojan Klemenčič).

Skupen projekt etnologov konservatorjev je raziskava Etnološko konservatorstvo, ki smo ga pripravili kot skripte za Vaje iz etnološkega konservatorstva. Žal naloga ni celovita, saj so bili doslej predstavljeni le pregledi stavbne dediščine in številne druge naloge, ki jih opravljajo etnologi na zavodih v Piranu, Novi Gorici, Celju in Novem mestu. K temu tekstu je dodano še splošno uvodno poglavje, ki ga je pripravila etnologinja z republiškega zavoda.

Na zavodih so trenutno zaposleni naslednji etnologi-konservatorji:

- Zavod RS za VNKD: Zvezda Koželj, Borut Koloini
- Ljubljanski regionalni zavod za VNKD: Ada Bar-Janša, Boris Mravljje
- Zavod za VNKD Kranj: Vlado Knific, Silvester Gaberšček
- Zavod za VNKD Nova Gorica: Eda Belingar, Andrejka Ščukovt (dela na

dokumentaciji), Bojan Klemenčič (umetnostni zgodovinar, ki dela na področju varstva etnološke dediščine)

- Medobčinski zavod za VNKD Piran: Eda Benčič-mohar, Milena Turk
- Zavod za VNKD Novo mesto: Dušan Strgar, Marinka Dražumerič (dela predvsem na področju varstva umetnostne dediščine)
- Zavod za VNKD Maribor: Jelka Skalicky, Lilijana Medved
- Zavod za VNKD Celje: Vito Hazler, Božena Franc

Sklep:

Želja po raziskovalnem delu je med etnologi-konservatorji zelo prisotna. Obilica strokovnih in upravnih nalog jih odvrta od raziskovalnega dela, ki je osnova kvalitetnega varstva. Etnologi-konservatorji zelo dobro poznajo svojo regijo, imajo veliko gradiva, ko ostaja neobdelano v predalih. Zato bi bilko potrebno podpreti akcijo izdajanja topografij (ali topografskega gradiva) stavbne dediščine. V sodelovanju z Ministrstvom za kulturo bi bilo potrebno vzpodbuditi zanimanje za raziskovalno delo na zavodih, oziroma ga poleg upravnih in strokovnih nalog vključiti v delovni proces.

Del gospodarskih poslopij v Muzeju na prostem Rogatec (foto: V. Hazler, 1992)